

DARBO MOKĖJIMŲ UGDYMO PROBLEMA PRADŽIOS MOKYKLOJE

Neringa Strazdienė

Klaipėdos universitetas

Anotacija

Straipsnyje analizuojama darbo mokėjimų ugdymo problema jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaiko kūrybinėje ir darbinėje veikloje. Anketomis sužinota mokytojų nuomonė darbo mokėjimų formavimo, dailės ir darbelių metodikos klausimais, išanalizuota geroji pedagoginė patirtis.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: darbo mokėjimų formavimas, 1 - 2 klasių mokiniai, pradinė mokykla, mokytojas, dailės ir darbelių pamoka.

Abstract

This article is devoted to the problem of training skills in the creative and working activities of the younger age children. With the help of questionnaire the teachers opinion on forming work skills and problems of art and work teaching methods were elucidated. Good pedagogic experience has also been analysed.

KEY WORDS: forming work skills, 1 - 2 class pupils, the primary school, a teacher, an art and work lesson.

Įvadas

Asmenybės ugdymas yra pagrindinis Lietuvos valstybės švietimo politikos uždavinys. Aktyvios, kūrybingos, darbščios ir dorovingos asmenybės ugdymas negali būti sėkmingai įgyvendinamas be įvairios, laisvai pasirenkamos darbinės veiklos, tenkinančios asmens interesus ir poreikius. Kūrybiškas ir kryptingas interesų bei poreikių tenkinimas darbinėje veikloje sudaro sąlygas asmeniui realizuoti savo idėjas, sumanymus, išreikšti save, suvokti savo darbų svarbą, atsiverti savo darbo kultūros vertybėms, įtvirtinti savojo Aš reikšmingumą.

Pradinių klasių moksleivių sumanymų ir idėjų pasaulis platus, tačiau mokėjimai juos realizuoti dar menki, nes vaikai turi minimalų darbinių įgūdžių arsenalą, stokoja patirties. Tinkamai organizuotos dailės ir darbelių pamokos padeda mokiniams surasti ir atskleisti savo kūrybinius mokėjimus, mokyti realiai įvertinti savo galimybes ir psichomotorinių galių ribas, stiprina pasitikėjimą savimi. Kas iš pradžių atrodo labai sudėtinga ir neįveikiama, vėliau tampa prieinama, paprasta. Tai yra impulsas vaikui ne tik veikti, manipuliuoti įrankiais, atlikti reikalingus veiksmus, bet ir kurti, realizuoti savo idėjas, išreikšti save. Gražiai, kūrybiškai, išradingai atlikta užduotis skatina savo vertės pajautimą, sukelia teigiamas emocijas. Jei mokinys, įtemptai dirbdamas, gauna galutinį rezultatą ne tokį, kokio tikėjosi, tai nesuteikia pasitenkinimo ir nekelia teigiamų emocijų. Tuo tarpu teigiamos emocijos ir asmens saviraiška yra esminė sąlyga formuoti poreikiui ir norui kurti bei dirbti. J. Laužikas 1940 metais rašė: "Vaikas pirmiausia privalo turėti gabumą, turi mokyti, kad galėtų ką nors išreikšti. Motorinės, juslinės pratybos ir veikla tobulina pažinimą, mąstymą ir supratimą. Bet ką mokydamasis, vaikas pirmiausia turi išbandyti, ieškoti, lyginti..." (Laužikas, p. 202). Darbo veiklos bei kūrybos sėkmė priklauso ne tik nuo motyvų, žinių, teigiamų emocijų, bet ir nuo turimų mokėjimų bei įgūdžių.

Mokėjimų ir įgūdžių problema gvildinama jau seniai ir yra aktuali ne tik dailės bei darbelių, bet ir visų dalykų

mokymo procese. Bendrieji mokėjimai plačiai nušviečiami didaktų S. J. Galanto, A. P. Esipovo, O. A. Nilsono darbuose. Moksleivių mokymosi mokėjimų formavimo problemas nagrinėjo D. Chamblinas, V. Gruhno, V. Alpelas, R. Strackas, M. Rosenbaumas, A. Robinas, A. Bandura, G. Rosenfeldas ir kt. Suaugusio žmogaus darbo mokėjimų ir įgūdžių formavimąsi tyrinėjo įvairių sričių mokslininkai: pedagogai ir psichologai (F. Gilbreth, S. Geberšteinas, V. Čebyševs, J. Špigelis, S. Rubinšteinas, K. Platovas, N. Levitovas ir kt.), judesių fiziologinį mechanizmą nagrinėjo fiziologai ir medikai (P. A. Anochinas, N. A. Beršteinas, U. Ešbi ir kt.). Apie darbo įgūdžių susidarymą rašo Lietuvos mokslininkai ir šviesuomenės atstovai: Vydūnas (1911), J. Laužikas (1940), J. Lapė (1980), A. Gučas (1981), L. Jovaiša (1995), A. Jacikevičius (1995), V. Šernas (1995), A. Grabauskienė (1997).

Tačiau literatūroje autorių nuomonės mokėjimų klausimu skiriasi. Vieni (J. Lapė, K. Platonovas, S. Teslenka ir kt.) mokėjimus apibūdina kaip asmens savybes, kaip pasirengimą ir gebėjimą atlikti tam tikrą veiklą. J. Lapės žodžiais tariant, "mokėjimais vadinamas gebėjimas sėkmingai atlikti užduotį, pasirenkant ir naudojant tinkamus tam darbo būdus ir atsižvelgiant į darbo sąlygas" (Lapė, 1980, p. 162). Kiti mokslininkai mokėjimus sieja su veikla - tikslais, sėkmingo atlikimo būdais, rezultatais, vertinimu. A. Jacikevičius mokėjimus apibūdina kaip netobulus veiksmų atlikimo būdus (Jacikevičius, 1994), T. Ščiukina - kaip atskiras veiksmų operacijas (Ляаақісччя, 1966), J. Babanskis - kaip sąmoningą kokių nors veiklos būdų taikymą (Ляаақісччя, 1983), J. Milerianas - kaip percepcinių, mąstymo, atminties, valios, sensomotorinių veiksmų sistemas (Гчччш қ, 1973). Mes pritariame tai nuomonei, kuri jungia abu požiūrius. Mokėjimai - tai ir veiklos kategorija, ir kategorija, apibūdinanti asmenybę. Veikloje, ypač sudėtingoje, susidarę ir toliau ugdomi mokėjimai tampa tam tikru asmenybės gebėjimu.

Visi tyrinėtojai, aptardami mokėjimų ypatybes, vieningai teigia, kad veiksmai, atliekami remiantis mokėji-

mais, visada yra įsisąmoninti, apibendrinti, juos galima atlikti kitomis sąlygomis, bet jie nėra automatizuoti. Vieningo požiūrio į mokėjimų grupavimą nėra. Daugelis autorių apsiriboja specifinių, konkrečiai veiklai būdingų mokėjimų išskyrimu. Dažnai nurodomi paprasti ir sudėtingi, intelektiniai ir praktiniai, specialūs ir apibendrinti, mokomieji ir savišvietos, organizaciniai, darbo, informaciniai ir kt. Mes mokėjimus, reikalingus jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikui darbo procese, vadinsime darbo mokėjimais. Išanalizavę pedagoginę ir psichologinę literatūrą, pradžios mokyklos ir Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrąsias programas, pravedę pokalbius su mokytojais bei stebėję darbo procesą, nustatėme tokius svarbiausius 1 klasėje darbo mokėjimus: karpymo ir kirpimo, lankstymo, klijavimo, lipdymo, modeliavimo, konstravimo. Jie sudaro vaikų darbinės veiklos pagrindą.

Tiriant ir analizuojant moksleivių darbinę veiklą dailės ir darbelių pamokose, galima teigti, jog darbo mokėjimų ugdymas - tai ne šiaip atskirų veiksmų su įrankiais ar be jų įvaldymas, bet kryptingas ir nuoseklus ugdymo darbas, darantis įtaką ne tik darbo efektyvumui, bet ir jo kokybei bei lemiantis vaiko polinkį dirbti, eksperimentuoti, siekti estetiškos išraiškos.

Manome, kad 1 - 2 klasių mokinių darbo mokėjimų įvaldymas turi tam tikrą dėsningumą ir ypatumų, kurių nustatymas leis sudaryti mokliškai pagrįstą darbo veiklos modelį, iširti jo funkcionavimo galimybes. Visa tai paskatino tirti šią problemą.

Darbo **tikslas** - iširti darbo mokėjimų ugdymo problemą pedagoginėje ir psichologinėje literatūroje bei darbo praktikoje.

Tyrimų organizavimas ir metodika

Straipsnyje keliamiems tikslams pasiekti taikytas anketų metodas. Tyrimas atliktas 1998 m. gruodžio mėn. Anketinėje apklausoje dalyvavo 60 Klaipėdos, Skuodo, Gargždų, Palangos miestų ir Klaipėdos bei Skuodo raj. pradinių klasių mokytojų. 76,6 proc. (46) mokytojų turi aukštąjį pedagoginį, 20 proc. (12) aukštesnįjį, 3,3 proc. (2) aukštąjį ne pedagoginį išsilavinimą. Pedagoginio darbo stažo vidurkis - 18 metų. Mokytojams buvo pateikta mūsų sudaryta anketa, kurioje - 22 klausimai. Anketos buvo anonimiškos, siekiant gauti tikslesnę ir tikresnę informaciją.

Rezultatai

Analizuojant gautą tyrimo medžiagą, galima teigti, jog 76,6 proc. mokytojų mėgsta ir pačios gamina įvairius rankdarbius. 96,6 proc. mokytojų mano, jog pradinių klasių mokiniai mėgsta dailės ir darbelių pamokas. Manome, jog rankų darbai bei su jais susijusi veikla pakankamai įdomi ir patraukli tiek vaikams, tiek jų mokytojams.

53,3 proc. respondentų nurodo, jog mokiniams patinka šios pamokos, nes vaikui pačiam įdomu ką nors pagaminti. 43,3 proc. nurodo, jog mokiniai nori išmokti ką nors pagaminti, ir tik 3,3 proc. - jog patinka dirbti. Ma-

tome, jog dauguma mokytojų mano, kad mokiniai pirmaisiai nori tenkinti savo pažintinius poreikius bei interesus, tuo tarpu poreikio dirbti šiame amžiuje dar nėra.

Į mokyklą vaikai ateina su skirtingais poreikiais, interesus, gabumais, skiriasi jų darbo tempai, darbo mokėjimų lygis ir kt. Mokslinėje metodinėje literatūroje plačiai diskutuojama mokymo ir veiklos individualizavimo bei diferencijavimo klausimais. Mus domino, kaip mokytojams sekasi individualizuoti ir diferencijuoti darbinę veiklą. Paaiškėjo, kad per dailės ir darbelių pamokas 40,0 proc. mokytojų dirba frontaliu būdu, 33,3 proc. - individualiai, 20,0 proc. diferencijuoja darbą, 6,7 proc. (pačios pateikė savo atsakymą) taiko pamokose įvairius darbo būdus. Tai rodo, kad dar pusė apklaustųjų dirba senais būdais, nors kita pusė jau individualizuoja ir diferencijuoja mokymą.

Vaiko kūryba ir saviraiška - labai svarbūs asmenybės vystymosi veiksniai. Ji skatina teigiamą motyvaciją, gerina emocinę vaiko būklę, lavina psichines galias. Tačiau kurdami ir dirbdami, ypač 1 klasės mokiniai, susiduria su įvairiais sunkumais, kuriuos ne visada patys gali įveikti. Norėjome sužinoti, su kokiais sunkumais dirbant dažniausiai susiduria 1 klasės mokiniai? 40,0 proc. mokytojų svarbiausiu sunkumu laiko tai, kad pirmokai neturi darbo įgūdžių, 31,6 proc. - neišlavinta rankų smulkioji motorika, 13,3 proc. atsakė, jog pirmokai nesugeba susikaupti, 10,0 proc. mano, jog svarbiausia, kad mokiniai nemoka planuoti savo darbo ir 5,0 proc. - nesugeba įsiminti darbo eigos. Taigi labai svarbus veiksnys darbo procese yra darbo mokėjimai ir įgūdžiai (žr. 1 lentelę).

1 lentelė

Pagrindiniai sunkumai, su kuriais susiduria 1 klasės mokiniai darbo procese

Sunkumai	Respondentų skaičius	
	Mokytojų skaičius	Procentai
1. Neturi darbo įgūdžių	24	40,0
2. Neišlavinta rankų smulkioji motorika	19	31,6
3. Nesugeba susikaupti	8	13,3
4. Nemoka planuoti savo darbo	6	10,0
5. Nesugeba įsiminti darbo eigos	3	5,0
6. Nesupranta užduoties	-	-

Literatūroje neradome aprašytų 1 - 2 klasės mokinių darbo mokėjimų formavimosi dėsningumą ir ypatumų. Siekdami juos atskleisti, pirmiausia nustatėme 1 klasės mokinių darbinėje veikloje vyraujančius svarbiausius mokėjimus: kirpimo ir karpymo, lankstymo, klįjavimo, lipdymo, modeliavimo, konstravimo. Paaiškėjo, jog darbo mokėjimai formuojasi nevienodai, todėl svarbu buvo sužinoti, kurie iš jų formuojasi sunkiausiai.

60,0 proc. pradinųjų klasių mokytojų pastebi, jog sunkiausiai formuojasi kirpimo ir karpymo mokėjimai, 33,3 proc. nurodo, jog modeliavimo ir 6,6 proc. - konstravimo mokėjimai bei įgūdžiai. Karpinių karpymas, modeliavimas labai susiję su smulkiais judesiais, kuriems atlikti reikia, kad būtų išvystyta smulkioji rankų motorika, ko pirmos klasės mokiniams dar trūksta. Be to, karpant reikia mokėti gerai manipuluoti įrankiu, puikiai jį pažinti. Modeliuojant ar konstruojant vaikai dažnai susiduria su nežinomomis medžiagomis bei jų savybėmis.

Mus domino, ar skiriasi 1 klasės mokiniai turimų darbinį mokėjimų lygiu? 50,0 proc. respondentų atsakė, kad darbiniai mokėjimai priklauso nuo individualių vaiko gebėjimų. 46,6 proc. apklaustųjų mano, kad tvirtesnius darbo mokėjimus turi vaikai į mokyklą atėję iš darželio. 3,3 proc. nurodo, jog iš šeimos ir iš darželio į mokyklą atėję vaikai turi vienodus darbinis mokėjimus bei įgūdžius. Galima daryti išvadą, kad darbo mokėjimų lygis labai priklauso nuo individualių vaiko savybių, tačiau iš vaikų darželio į mokyklą atėjusiems vaikams techniškai lengviau realizuoti savo idėjas bei sumanymus, nes jie turi tvirtesnius darbo mokėjimus (pavyzdžiui, lipdymo, modeliavimo, karpymo, lankstymo, konstravimo ir kt.).

Kai kuriose veiklos srityse pastebimi skirtumai tarp berniukų ir mergaičių. Tačiau formuojant darbo mokėjimus 1 klasėje ryškesnių skirtumų nepastebėta. Kad darbelius kokybiškiau ir greičiau sekasi atlikti mergaitėms, nurodo 16,7 proc. respondentų, tuo tarpu 83,3 proc. teigia, kad tai labiau priklauso nuo individualių vaiko gebėjimų nei nuo lyties.

Kūrybinėje ir darbinėje veikloje vaikas susidaro daug įvairių mokėjimų bei įgūdžių. Teigiama ankstesnių įgūdžių įtaka besiformuojantiems vadinama įgūdžių per-

kėlimu, o neigiama - įgūdžių interferencija. Siekėme sužinoti, ar suformuoti darbo mokėjimai ir įgūdžiai perkeliama įsisavinant naujas technologijas? Įdomu, kad net 96,6 proc. mokytojų mano, jog turimi darbo mokėjimai bei įgūdžiai padeda geriau ir greičiau įsisavinti naujas technologijas. 3,3 proc. respondentų savo nuomonės šiuo klausimu neturi. Turimi mokėjimai ne tik padeda išreikšti save, bet gali būti panaudojami ir kitos rūšies veikloje: veikiant su kitomis medžiagomis bei priemonėmis ar perkeliama į kitą situaciją.

Tyrimo metu bandėme išsiaiškinti, keliais būdais mokytojai moko vaikus atlikti tą patį darbėlį? Paaiškėjo, kad 70,0 proc. mokytojų stengiasi parodyti per pamoką kuo daugiau darbo būdų, 13,3 proc. skatina patį vaiką ieškoti atlikimo būdų, 10,0 proc. moko įvairiai, atsižvelgiant į užduoties tipą, 6,7 proc. moko vienu būdu atlikti darbėlį. Duomenys rodo, jog mokytojai neapsiriboja vieninteliu "teisingu" būdu. Pradinukams suteikiama pasirinkimo teisė ir laisvė. Rinkdamiesi įvairius darbo būdus, jie laisviau gali reikšti savo mintis, jausmus, išgyvenimus.

Dailė ir darbeliai - integruotas dalykas, sprendžiantis giminingus ugdymo uždavinius, taip pat ir specifinius, būdingus tik šioms pamokoms. A. Grabauskienė, J. Morkytė pabrėžia, jog vienas šio dalyko svarbiausių uždavinių - mokymo užduotis "nukreipti kūrybine praktine linkme, skatinti siekti praktinio rezultato ir jį pritaikyti" (Grabauskienė, Morkytė, 1997). Mes norėjome išsiaiškinti, kas, mokytojų nuomone, yra svarbiau: darbo ir kūrybos procesas, kaip vyksmas, ar galutinis, praktinis darbo rezultatas?

2 lentelė

Pradžios mokyklos mokytojų nuomonė apie pagrindinius dailės ir darbėlių pamokų uždavinius

Uždaviniai	Respondentų skaičius	
	Mokytojų skaičius	Procentai
1. Geresnio galutinio rezultato (kokybiško, tvarkingo darbo) siekimas	2	3,3
2. Kūrybiško darbo proceso, kaip vyksmo, siekimas (rezultatas nesvarbus, svarbi asmens saviraiška darbe)	6	10,0
3. Siekimas ir vieno, ir kito (rezultato ir kūrybiško darbo proceso, kaip vyksmo)	52	86,7

Gauti duomenys rodo (žr. 2 lentelę), kad pradžios mokyklos mokytojams svarbūs abu komponentai - tiek kūrybiškas darbo procesas, kaip vyksmas, tiek ir galutinis rezultatas.

Kūrybinėje ir darbinėje veikloje pasireiškia mokinių motyvų ir interesų bendrumas, atsiskleidžia bendros procesų ir savybių ypatybės, susiklosto tarpasmeniniai santykiai. Įvairūs tarpasmeniniai santykiai formuojasi

dėl to, kad vieniems mokiniams reikia kitų dėl įvairių priežasčių: prireikia kitų pagalbos, patarimo ir pritarimo, norima pasilyginti su kitais, susidaryti savojo "Aš" vaizdą, gauti naujos informacijos, patirti teigiamų emocijų, kurias teikia bendravimas su kitais. Tyrimo metu norėjome sužinoti, kaip pradinukai mėgsta dirbti dailės ir darbelių pamokose? 50,0 proc. apklaustų pradinų klasių mokytojų nurodė, kad labiau mėgsta dirbti su draugu, 23,3 proc. teigė, jog grupėje, 20,0 proc. mano, jog individualiai ir 6,7 proc. teigė, kad su visa klase. Tai rodo, jog jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikai labiausiai nori dirbti su draugu. Todėl per dailės ir darbelių pamokas reikėtų skirti tokių užduočių, kurios skatintų bendradarbiauti, dalintis medžiagomis, įrankiais. Be to, tikslinga būtų skirti į porą nevienodų gabumų mokinius, kad galėtų vienas kitam padėti. Dauguma mokytojų pažymi, kad pradinukų pasirinkimas labai priklauso nuo amžiaus. Pirmokai labiau mėgsta dirbti individualiai. Tokį pasirinkimą lemia įvairios priežastys: nesusiformavęs klasės kolektyvas, nemokėjimas dirbti kartu, noras "įsiteikti" mokytojui, pasirodyti pranašesniau už kitus ir kt. Vyresni mieliau dirba drauge, grupėje ar su visa klase. Jie tampa organizuotesni, įgyja bendravimo ir darbo patirties.

Labai svarbus veiksnys kūryboje ir darbinėje veikloje - teigiamos emocijos. Jos padeda tenkinti poreikius, skatina teigiamą motyvaciją, didina žmogaus aktyvumą, pasitikėjimą savimi, skatina veikti. Tačiau darbinė veikla, kaip procesas, yra sudėtinga, kartais reikalauja ne tik fizinės, bet ir psichinės įtampos. Todėl svarbu žinoti, kada vaikai patiria nervinę įtampą ir kokios priežastys dažniausiai ją sukelia. Mes siekėme sužinoti, ar atliekant darbelių užduotis mokiniai patiria nervinę įtampą? 63,3 proc. apklaustųjų teigia, kad kartais, 26,7 proc. nurodo, kad nepatiria, 6,7 proc. nežino, o 3,3 proc. mano, kad labai retai. Išsiaiškinome mokytojų nuomonę, kokiais atvejais pradinukai patiria nervinę įtampą. Iš pateiktų 6 atsakymų respondentai galėjo pasirinkti kelis atvejus. Daugiausia mokytojų - 50,0 proc. - nurodė, jog jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikai patiria nervinę įtampą tada, kai galutinį rezultatą gauna ne tokį, kokio tikėjosi, 43,3 proc. - tada, kai nemoka tiksliai atlikti veiksmų. Kiti atsakymai pasiskirstė taip: 26,7 proc. - kai nemoka naudotis įrankiu, medžiagomis, 16,7 proc. - kai skuba, 10,0 proc. - kai trukdo draugai. Mokytojų apklausos rezultatai rodo, kad svarbu tiksliai mokyti atlikti veiksmus. Manome, jog tikslų veiksmų atlikimas skatina teisingų mokėjimų formavimąsi, be kurių neįmanoma įgyvendinti savo idėjų, gauti norimą rezultatą. Tuo tarpu galutinis rezultatas ir saviraiška labai lemia asmens būseną, nuotaiką, savijautą.

Viena iš pradinų klasių mokytojams pateiktų klausimų grupių - dailės ir darbelių pamokų organizaciniai klausimai. Norėjome sužinoti, kuriomis savaitės dienomis tikslinga vesti "darbelius"? Respondentai siūlė tokius variantus: antradieniais - 40,0 proc., penktadieniais - 20,0 proc., trečiadieniais - 16,7 proc., pirmadieniais - 13,3 proc., ketvirtadieniais - 6,7 proc., neatsakė - 3,3 proc. Mokslininkų O. Losevos (1987), N. Popovos

(1984), V. Zubkovos (1975) duomenimis (žr. Grininė ir kt., 1990) pradinukų protinis darbingumas per savaitę keičiasi. Geriausias protinis darbingumas būna trečiadieniais, o labai pablogėja savaitės pabaigoje. Lietuvos mokslininkai E. Grininė, D. Lindišienė, E. Maračinskienė, J. Vaitkevičius (1990) protinio darbingumo stereotipą pastebi nuo antros klasės. Intensyviausiai mokiniai dirba trečiadienį, tiksliausiai - antradienį ir trečiadienį. Trečioje klasėje didžiausias darbingumas būna savaitės pabaigoje, tačiau tikslumas pablogėja. Ketvirtokai intensyviausiai dirba antradieniais. Kadangi dailei ir darbeliams skiriamos 2 savaitinės pamokos (1 dailei ir 1 darbeliams), tai kūrybinę ir darbinę veiklą galima įvairiai keisti. Antradieniais verta skirti užduotis, kurioms atlikti reikia tikslumo, kruopštumo, susikaupimo. Penktadieniais tikslinga skirti daugiau kūrybinių užduočių, kurios leistų vaikui atsipalaiduoti, pailsėti. Dauguma mokytojų pažymi, jog penktadieniais vaikai būna pavargę, todėl mieliau kuria, laisvai dirba, o per savaitgalį gali baigti darbelius. 43,3 proc. apklaustųjų mano, jog dailės ir darbelių pamokas reikėtų vesti ketvirtą iš eilės, 33,3 proc. mano, kad paskutinę. Kiti atsakymai pasiskirstė tokia tvarka: trečią pamoką - 13,3 proc., pirmą - 3,3 proc., antrą - 3,3 proc., neatsakė - 3,3 proc. Tų pačių Lietuvos mokslininkų (Grininė ir kt., 1990) tyrimų duomenimis, pradinukai geriausiai dirba per pirmą pamoką, vėliau jų protinis darbingumas mažėja ir blogiausias būna ketvirtą pamoką. Galbūt todėl ir mokytojai siūlo dailę bei darbelius vesti ketvirtą pamoką, kad mokiniai pailsėtų ir atsipalaiduotų.

Įdomūs rezultatai gauti atsakius į klausimą: "Po kokios pamokos geriau vesti dailę ir darbelius?". 66,6 proc. mokytojų mano, jog geriausia po pamokos "Aš ir pasaulis", 16,6 proc. - po matematikos, 10,0 proc. - po lietuvių kalbos, 6,7 proc. - po muzikos. Taigi daugiausia mokytojų dailę ir darbelius vestų po "Aš ir pasaulis" pamokos. Manome, jog šias pamokas - dailę ir darbelius bei "Aš ir pasaulis" - lengva integruoti, tarp jų yra glaudus ryšys: viena kitą papildoma skirtinga veikla ir jungia bendromis temomis. Taip pat neatsiejamos kai kurios matematikos bei darbelių užduotys: centimetrų skaičiavimas, brėžimas linuote, geometrinių figūrų skyrimas ir kt.

Aptariamas darbo mokėjimų ir įgūdžių formavimas nėra negyva abstrakcija: jis susijęs su individo kultūra, žiniomis, dalyvavimu darbinėje veikloje ir joje įgyta patirtimi. J. Dewey nuomone, "kūnas, judesys ir darbas yra tos priemonės, kuriomis siekiama didžiojo ugdymo tikslo: suformuoti žmogaus charakterį ir sukurti žmonių bendriją" (Laužikas, 1997, p. 197). Darbo mokėjimų formavimas - nepaprastai svarbi pradinukų darbinio ugdymo sritis. Atlikti tyrimai padės toliau koreguoti dailės ir darbelių turinį bei mokymo metodiką.

Išvados

1. Dailės ir darbelių pamokos daro reikšmingą ugdomąjį poveikį 1-2 klasių moksleiviams, atveria kelią į darbo ir kūrybos pasaulį bei kultūrą. Jos yra mėgiamos

